



Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (yhdeksäs jaosto)

7 päivänä joulukuuta 2023*

Ennakkoratkaisupyyntö – Kuluttajansuoja – Direktiivi 93/13/ETY –
Kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot – 6 artiklan 1 kohta ja 7 artiklan 1 kohta –
Sopimusehdon kohtuuttomaksi toteamisen vaikutukset – Ulkomaanvaluuttaan sidottu
kiinnelainasopimus, joka sisältää valuuttakurssia koskevia kohtuuttomia ehtoja –
Sopimuksen pätemättömyys – Palauttamiskanne – Lakisääteiset korot – Vanhentumisaika

Asiassa C-140/22,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyyntöstä, jonka Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Varsovan kantakaupungin piirioikeus, Puola) on esittänyt 18.1.2022 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 25.2.2022, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

SM ja

KM

vastaan

mBank S.A.,

jossa asian käsittelyyn osallistuu

Rzecznik Finansowy,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (yhdeksäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja O. Spineanu-Matei sekä tuomarit S. Rodin (esittelevä tuomari) ja L. S. Rossi,

julkisasiamies: A. M. Collins,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

* Oikeudenkäyntikieli: puola.

- SM ja KM, edustajinaan W. Bochenek ja P. Stalski, radcowie prawni,
 - mBank S.A., edustajinaan A. Cudna-Wagner ja K. Stokłosa, radcowie prawni, ja B. Miąskiewicz, adwokat,
 - Puolan hallitus, asiamiehinään B. Majczyna ja S. Żyrek,
 - Portugalin hallitus, asiamiehinään C. Alves, P. Barros da Costa, A. Cunha, B. Lavrador ja A. Pimenta, ja
 - Euroopan komissio, asiamiehinään N. Ruiz García ja A. Szmytkowska,
- päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,
- on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL 1993, L 95, s. 29) 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan tulkintaa.
- 2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat yhtäältä SM ja KM sekä toisaalta mBank S.A. -niminen pankki ja joka koskee viimeksi mainitulle sellaisen kiinnelainasopimuksen, joka on todettava pätemättömäksi sen sisältämien kohtuuttomien ehtojen vuoksi, perusteella maksettujen määrien palauttamista.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

- 3 Direktiivin 93/13 kymmenennessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:
”tehokkaampi kuluttajansuoja voidaan saavuttaa ottamalla käyttöön yhdenmukaiset kohtuuttomia ehtoja koskevat säännöt; – –”
- 4 Kyseisen direktiivin 6 artiklan 1 kohdan sanamuoto on seuraava:
”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja että sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi, jos sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja.”
- 5 Mainitun direktiivin 7 artiklan 1 kohdan sanamuoto on seuraava:
”Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.”

Puolan oikeus

- 6 Siviilikoodeksista 23.4.1964 annetun lain (ustawa – Kodeks cywilny; Dz. U. nro 16, järjestysnumero 93), sellaisena kuin sitä sovelletaan pääasiassa (jäljempänä siviilikoodeksi), 60 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Jollei laissa toisin säädetä, oikeustoimen suorittavan henkilön tahto näyttyy kaikessa toiminnassa, josta se ilmenee riittävällä tavalla ja joka voi tapahtua myös sähköisessä muodossa (tahdonilmaus).”

- 7 Siviilikoodeksin 117 §:ssä säädetään seuraavaa:

”§1. Laissa säädettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta rahamääräiset saatavat vanhentuvat.

§2. Vanhentumisajan päätyttyä henkilö, jolle vaatimus esitetään, voi kieltäytyä täyttämästä velvoitteestaan, paitsi jos hän luopuu oikeudestaan vedota vanhentumiseen. Vanhentumiseen vetoamista koskevasta oikeudesta luopuminen ennen vanhentumisajan päättymistä on kuitenkin pätemätön.

§2¹. Vanhentumisajan päättymisen jälkeen ei ole enää mahdollista vaatia saatavaa kuluttajalta.”

- 8 Mainitun koodeksin 117¹ §:ssä säädetään seuraavaa:

”§1. Poikkeustapauksissa tuomioistuin voi asianosaisten etujen punninnan jälkeen olla ottamatta huomioon kuluttajaa vastaan esitettävän vaatimuksen vanhentumisajan päättymistä, jos kohtuullisuus sitä edellyttää.

§2. Edellä 1 momentissa tarkoitettua toimivaltaa käyttävän tuomioistuimen on otettava huomioon erityisesti

- 1) vanhentumisajan pituus
- 2) vanhentumisajan päättymisen ja vaatimuksen esittämisen välillä kuluneen ajan pituus
- 3) niiden olosuhteiden luonne, joiden vuoksi velkoja ei ole esittänyt vaatimustaan, mukaan lukien velallisen käyttäytymisen vaikutus siihen, että velkojan vaatimukseen vetoaminen viivästyy.”

- 9 Siviilikoodeksin 118 §:ssä, sellaisena kuin se oli voimassa 8.7.2018 saakka, säädettiin seuraavaa:

”Ellei erityissäännöksessä toisin säädetä, vanhentumisaika on kymmenen vuotta mutta toistuvia suorituksia koskevien saatavien ja liiketoiminnan harjoittamiseen liittyvien saatavien osalta kolme vuotta.”

- 10 Siviilikoodeksin 118 §:ssä, sellaisena kuin se on ollut voimassa 8.7.2018 alkaen, säädetään seuraavaa:

”Ellei erityissäännöksessä toisin säädetä, vanhentumisaika on kuusi vuotta mutta toistuvia suorituksia koskevien saatavien ja liiketoiminnan harjoittamiseen liittyvien saatavien osalta kolme vuotta. Vanhentumisaika päättyy kuitenkin kalenterivuoden viimeisenä päivänä, paitsi jos sen kesto on alle kaksi vuotta.”

11 Siviilikoodeksin 120 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Vanhentumisaika alkaa päivästä, jona saatava erääntyy. Jos saatavan erääntyminen riippuu oikeudenhaltijan tietystä toimesta, vanhentumisaika alkaa kulua siitä päivästä, jona saatava olisi erääntynyt, jos oikeudenhaltija olisi tehnyt toimen mahdollisimman pian.”

12 Siviilikoodeksin 385¹ §:ssä säädetään seuraavaa:

”§1. Kuluttajan kanssa tehdyn sopimuksen ehdot, joista ei ole erikseen neuvoteltu, eivät sido kuluttajaa, jos niissä määritetään hänen oikeutensa ja velvollisuutensa hyvän tavan vastaisesti ja jos ne loukkaavat ilmeisellä tavalla hänen etujaan (lainvastaiset sopimusehdot). Tämä säännös ei koske ehtoja, joissa määritetään osapuolten olennaiset velvoitteet, mukaan luettuna hinta tai vastike, jos ne on muotoiltu yksiselitteisesti.

§2. Vaikka jokin sopimusehto ei 1 momentin mukaan sido kuluttajaa, muut sopimusehdot jäävät osapuolia sitoviksi.

§3. Kuluttajasopimuksen ehdoilla, joista ei ole neuvoteltu erikseen, tarkoitetaan sopimusehtoja, joiden sisältöön kuluttaja ei ole voinut vaikuttaa konkreettisesti. Kyse on erityisesti sopimusehdoista, jotka sisältävät toisen sopimuspuolen kuluttajalle tarjoamaan vakiosopimukseen.

§4. Todistustaakka siitä, että ehdosta on neuvoteltu erikseen, on sillä, joka vetoaa tähän seikkaan.”

13 Saman koodeksin 405 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Jokaisella, joka on ilman oikeusperustetta saanut toisen kustannuksella varallisuusedun, on velvollisuus palauttaa etu luontoissuorituksena ja – jollei tämä ole mahdollista – palauttaa sen määrä.”

14 Siviilikoodeksin 410 §:ssä säädetään seuraavaa:

”§1. Edeltävien pykälien säännöksiä sovelletaan erityisesti aiheettomaan suoritukseen.

§2. Suoritus on aiheeton, jos sen tekijä ei ylipäänsä ollut velvollinen tekemään sitä tai jos velvollisuus ei kohdistunut suorituksen saajaan, jos suoritukselle ei enää ole perustetta tai jos suorituksen tavoitetta ei saavutettu tai jos suoritukseen velvoittava oikeustoimi oli pätemätön eikä siitä ole tullut pätevää suorituksen toteuttamisen jälkeen.”

15 Siviilikoodeksin 455 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Jos määräaika suorituksen tekemiselle ei ole määritetty tai jos se ei perustu velvoitteen luonteeseen, suoritus on tehtävä välittömästi sen jälkeen, kun velallista on kehoitettu tekemään suoritus.”

16 Siviilikoodeksin 481 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Jos velallinen tekee rahamääräisen suorituksen myöhässä, velkoja voi vaatia viivästyskorkoa, vaikka velkojalle ei olisi aiheutunut vahinkoa ja vaikka viivästyminen johtuu olosuhteista, joita ei voida lukea velallisen syyksi.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

17 SM ja KM tekivät 18.2.2009 mBankin kanssa Puolan zlotyn (PLN) määräisen ja Sveitsin frangiin (CHF) indeksoidun vaihtuvakorkoisen kiinnelainasopimuksen (jäljempänä lainasopimus).

- 18 Lainasopimuksen ehtojen mukaan SM:n ja KM:n oli suoritettava kuukausierät Puolan zlotyissä siten, että maksettavat määrät määritettiin soveltamalla mBankin valuuttakurssitaulukossa julkaistua Sveitsin frangin myyntikurssia kuukausierien maksupäivänä (jäljempänä muuntamislausekkeet).
- 19 Koska SM ja KM katsoivat, että muuntamislausekkeet olivat kohtuuttomia, ne tekivät 4.7.2019 valituksen mBankille. SM ja KM vaativat kyseisessä valituksessa, että heille on 30 päivän kuluessa palautettava pankin lainasopimuksen pätemättömyyden vuoksi aiheettomasti perimät yhteismäärältään 242 238,61 zlotyn (PLN) (n. 52 277 euroa) suuruiset lainan kuukausierät tai – jos sopimuksen pätemättömäksi toteamiselle ei ole perusteita – 52 298,92 zlotya (n. 11 288 euroa) pankin 20.7.2009 ja 18.3.2019 välisenä aikana saamien kuukausierien liikaa maksettujen osien (pääoma ja korot) takaisinmaksuna.
- 20 MBank vastasi valitukseen 16.7.2019 päivätyllä kirjeellä ja ilmoitti, että lainasopimus oli laillinen ja pätevä eikä se sisältänyt kohtuuttomia ehtoja.
- 21 SM ja KM jättivät 31.7.2019 Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawille (Varsovan kantakaupungin piirioikeus, Puola), joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, sovittelupyynnön, jonka tarkoituksena oli saada mBank maksamaan heille edellä 19 kohdassa tarkoitettut määrät.
- 22 MBank vastasi 4.12.2019 kyseiseen pyyntöön, ettei sen mielestä ollut mahdollista päästä sovintoon.
- 23 SM ja KM osallistuivat ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa 13.12.2019 pidettyyn julkiseen istuntoon, jossa mBank ei ollut läsnä, ja toistivat vaatimuksensa. Kyseinen tuomioistuin totesi siten, ettei sovintoon oltu päästy, ja määräsi sovittelumenettelyn lopetettavaksi.
- 24 SM ja KM ilmoittivat 10.8.2020, että he suostuvat siihen, että lainasopimus todetaan kokonaisuudessaan pätemättömäksi, että kyseisen sopimuksen pätemättömäksi toteaminen oli heille edullista ja että he hyväksyivät pätemättömyyden seuraukset, oikeudelliset ja taloudelliset seuraukset mukaan lukien.
- 25 Sen jälkeen, kun ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin oli ilmoittanut SM:lle ja KM:lle lainasopimuksen pätemättömäksi toteamisen seurauksista, nämä ilmoittivat kyseisessä tuomioistuimessa 27.10.2020 pidetyssä istunnossa ymmärtävänsä kyseiset seuraukset ja hyväksyvänsä lainasopimuksen pätemättömäksi toteamisen.
- 26 Mainittu tuomioistuin toteaa, että lainasopimuksen muuntamislausekkeet ovat kohtuuttomia ja että sopimus ei voi pysyä voimassa, jos ne todetaan pätemättömiksi.
- 27 Kun otetaan huomioon direktiiviä 93/13 koskeva unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että koska kohtuuttomien ehtojen pätemättömyys merkitsee lainasopimuksen toteamista kokonaisuudessaan pätemättömäksi, pätemättömäksi toteamisesta seuraa, että sopimuspuolilla on keskinäisiä saatavia, joilla palautetaan kyseisen sopimuksen täyttämiseksi aiheettomasti suoritettujen määrien kokonaismäärää vastaava määrä.

- 28 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin täsmentää, että Puolan oikeuden tulkintaa lainvastaisten sopimusehtojen sitomattomuuden vaikutuksista oli pidetty hyvin vakiintuneena Sąd Najwyższyn (ylin tuomioistuin, Puola) 7.5.2021 antamaan tuomioon saakka.
- 29 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan Sąd Najwyższy katsoi kyseisessä ratkaisussa, että tulkinta, jonka mukaan Puolan tuomioistuinten on tutkittava viran puolesta, sisältävätkö kuluttajasopimukset mahdollisesti kohtuuttomia ehtoja, ja todettava tällaisten ehtojen mitättömyys, ei ole sen unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukainen, jonka mukaan kuluttaja voi antaa suostumuksensa kohtuuttoman ehdon soveltamiseen. Yhtäältä on nimittäin niin, että koska kohtuuttomalla ehdolla on tällaisessa tapauksessa täydet vaikutukset, määrättävä seuraamus ei ole kyseisen ehdon mitättömyys vaan pikemminkin se, ettei ehtoon voida toistaiseksi vedota. Toisaalta Sąd Najwyższy totesi, että koska asianomaisella elinkeinonharjoittajalla on silloin, jos kohtuuttoman ehdon sisältävä lainasopimus todetaan pätemättömäksi, oikeus vaatia lainapääoman takaisinmaksua, sillä on myös katsottava olevan oikeus vedota siihen, ettei kyseiseen ehtoon voida vedota, ja sopimuksen pätemättömäksi toteamiseen tämän seurauksena.
- 30 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on epävarma siitä, onko se, ettei sopimusehtoon voida toistaiseksi vedota, sopusoinnussa direktiivin 93/13 kanssa. Kyseisen tuomioistuimen mukaan tämä tarkoittaa, että toimi on edelleen pätevä mutta se on vaikutukseton, kunnes kuluttaja mahdollisesti ilmaisee suostumuksensa. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee sen mukaan, että kohtuuttomaksi todetun sopimusehdon osalta on katsottava, että sitä ei ole koskaan ollut olemassa, ja että kansallisten tuomioistuinten on tehtävä kaikki päätelmät siitä, ettei kohtuuttomaksi todettuun sopimusehtoon voida vedota, odottamatta tätä koskevaa kuluttajan ilmoitusta.
- 31 Lisäksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa, että Sąd Najwyższyn 7.5.2021 antamasta ratkaisusta ilmenee, että kohtuuttomaan ehtoon ei voida toistaiseksi vedota, kunnes kuluttaja esittää virallisen ilmoituksen, jolla hän ilmoittaa ensinnäkin sen, ettei hän suostu kyseisen ehdon pysyttämiseen voimassa, toiseksi sen, että hän on saanut tiedon yhtäältä siitä, että mainitun ehdon pätemättömyydestä seuraa sen sopimuksen pätemättömäksi toteaminen, jonka osa kyseinen ehto on, ja toisaalta sopimuksen pätemättömäksi toteamisen seurauksista, ja kolmanneksi sen, että hän suostuu kyseisen sopimuksen pätemättömäksi toteamiseen (jäljempänä virallinen ilmoitus). Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan velvollisuus antaa tällainen ilmoitus ei kuitenkaan perustu direktiiviin 93/13 eikä unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päätelee tästä, että se, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan soveltamisen edellytykseksi asetetaan virallisen ilmoituksen antaminen, on kyseisen säännöksen vastaista.
- 32 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa myös, että niin kauan kuin sopimukseen ei voida toistaiseksi vedota, asianomainen elinkeinonharjoittaja ei voi vaatia sopimussuoritusten täyttämistä, joten vanhentumisaika ei voi alkaa sen osalta.
- 33 Lisäksi mainitun tuomioistuimen mukaan on niin, että kun kuluttaja esittää tuomioistuimen ulkopuolisen vaatimuksen kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi toteamisesta, elinkeinonharjoittajalla ei ole keinoa tarkistaa, onko kuluttajalle ilmoitettu hänen oikeuksistaan ja kyseisen ehdon pätemättömäksi toteamisen seurauksista. Ajankohta, jona kuluttaja on esittänyt pätemättömäksi toteamista koskevan vaatimuksen ja ilmoittanut olevansa tietoinen

oikeuksistaan sekä kohtuuttoman ehdon pätemättömäksi toteamisen seurauksista, on tärkeä, koska se ratkaisee velkojan palauttamissaatavien vanhenemisen alkamisajankohdan sekä mahdollisuuden niiden eräännyttämiseen ja kuittaamiseen.

- 34 Ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella on mahdollisen tehokkuusperiaatteen vastaisuuden vuoksi epäilyksiä Sąd Najwyższy 7.5.2021 antamassaan ratkaisussa Puolan oikeudesta omaksumasta tulkinnasta, jonka mukaan vanhentumisaika elinkeinonharjoittajan vaatimukselle siitä, että kuluttaja palauttaa saamansa suorituksen sopimuksen pätemättömäksi toteamisen seurauksena, alkaa kulua vasta siitä ajankohdasta, jona kyseinen kuluttaja esittää virallisen ilmoituksen.
- 35 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että mainitun tulkinnan mukaan on niin, että jos kuluttaja ei esitä virallista ilmoitusta, vaatimus ei vanhene koskaan. Lisäksi on niin, että vaikka kuluttaja esittää tällaisen ilmoituksen mutta elinkeinonharjoittaja riitauttaa sen, että kyseessä olisi ”kuluttajan nimenomainen ilmoitus siitä, että hän on saanut kattavat tiedot”, kuten Sąd Najwyższy vaatii, ja väittää näin ollen, ettei ilmoituksella ole mitään vaikutusta, mainitun vaatimuksen vanhentumisaika ei ala kulua.
- 36 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että tällainen tulkinta antaa elinkeinonharjoittajalle paremman oikeudellisen aseman kuin kuluttajalle, koska elinkeinonharjoittajan vaatimukseen sovellettava vanhentumisaika alkaa aina kulua myöhemmin kuin kuluttajan vaatimukseen sovellettava vanhentumisaika. Se alkaa myös kulua myöhemmin kuin sellaista vaatimusta, jonka pankki voi esittää silloin, kun kohtuuttomia ehtoja sisältämätön sopimus on pätemätön, koskeva vanhentumisaika, mikä on vastaavuusperiaatteen vastaista. Se katsoo lisäksi, että elinkeinonharjoittajan näin edullinen oikeudellinen asema on myös vastoin tehokkuusperiaatetta ja direktiivin 93/13 7 artiklan 1 kohtaa, koska elinkeinonharjoittaja, joka laatii kohtuuttomia ehtoja sisältävän sopimuksen, saa de facto varmuuden siitä, että sen vaatimus ei vanhene, jos kuluttaja ei ilmoita sille etukäteen ja nimenomaisesti olevansa tietoinen siitä, että kyseinen sopimus sisältää kohtuuttomia ehtoja, ja tästä aiheutuvista oikeudellisista seurauksista.
- 37 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että ajankohdan, josta elinkeinonharjoittajan vaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua, on oltava viimeistään se, jona elinkeinonharjoittaja saa kuluttajan ensimmäisen kirjallisen ilmoituksen, jossa vedotaan sopimuksen pätemättömyyteen tai kohtuuttomien ehtojen olemassaoloon. Tällaisessa tapauksessa elinkeinonharjoittajan on sen mukaan ymmärrettävä, että kuluttaja on tietoinen kyseisen sopimuksen pätemättömäksi toteamisen seurauksista ja hyväksyy ne.
- 38 Kyseinen tuomioistuin katsoo jopa, että pääsäännön mukaan elinkeinonharjoittajan vaatimuksen vanhentumisajan on alettava kulua siitä ajankohdasta, jona elinkeinonharjoittaja tekee suorituksensa, tai hieman myöhemmästä ajankohdasta. Se esittää tältä osin, että kun otetaan huomioon pankin asiantuntemuksen taso, voidaan katsoa, että kohtuuttomia ehtoja sisältävän sopimuksen laatineen pankin pitäisi alusta alkaen tietää se, että sopimus sisältää tällaisia ehtoja ja että tästä seuraa kyseisen sopimuksen mukaisten vastavuoroisten suoritusten palauttaminen. Kyseinen tuomioistuin lisää, että Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Varsovan alueellinen tuomioistuin – kilpailu- ja kuluttajansuoja-asioiden tuomioistuin, Puola) totesi jo 27.12.2010 asiassa, jossa mBank oli asianosaisena, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen ehto oli lainvastainen. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pääättelee tästä, että sen hyväksyminen, että pankin lainapääoman palauttamista koskevan vaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua vasta siitä ajankohdasta, jona asianomainen kuluttaja

esittää virallisen ilmoituksen, merkitsee paitsi elinkeinonharjoittajan lainvastaisen menettelyn hyväksymistä myös sitä, että elinkeinonharjoittajaa kannustetaan menettelemään tällä tavoin direktiivin 93/13 vastaisesti.

- 39 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukana osa Puolan tuomioistuimista myöntää, että Sąd Najwyższyn omaksumasta tulkinnasta seuraa, että kuluttajan saatava pankilta erääntyy maksettavaksi vasta sen jälkeen, kun kuluttaja on vapaaehtoisesti ja tietoisesti ilmoittanut suostuvansa sopimuksen pätemättömäksi toteamiseen.
- 40 Tällaisen tulkinnan hyväksymisestä seuraisi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan se, että vaikka kuluttaja vaatisi ensin pankkia palauttamaan tämän kanssa tehdyn sopimuksen pätemättömyyden vuoksi aiheuttomasti maksetut määrät, hänen saatavansa ei olisi eräänntynyt, joten hän voisi vaatia laillista viivästyskorkoa vasta virallisen ilmoituksen esittämispäivästä lukien. Kyseisen tuomioistuimen mukaan se, että kuluttajan viivästyskorkoja koskevan oikeuden käyttämiselle asetetaan uusi edellytys, on vastaavuusperiaatteen vastaista, koska Puolan siviilioikeuden yleisten periaatteiden mukaan vanhentumaton saatava eräänntyy, kun palauttamisvaatimus esitetään. Sen lisäksi, että mainittu tulkinta on unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön vastainen, sillä suositaan sellaista elinkeinonharjoittajan toimintaa, jossa viivästytetään tarkoituksellisesti kuluttajan saatavan palauttamista ja pidennetään siten kyseisen tuomioistuinmenettelyn kestoa.
- 41 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää vielä, että Sąd Najwyższyn tulkinnan mukaan kuluttajan saatavaa, joka perustuu niiden maksujen palauttamiseen, jotka hän on suorittanut sellaisen lainasopimuksen perusteella, joka on sisältämiensä kohtuuttomien ehtojen vuoksi pätemätön, on alennettava sitä pääomalle maksettavaa korkoa vastaavalla määrällä, joka kuluttajan olisi pitänyt maksaa pankille siinä tapauksessa, että lainasopimus olisi ollut pätevä. Kyseinen tuomioistuin pohtii, mahdollistavatko direktiivi 93/13 sekä tehokkuus- ja vastaavuusperiaate sen, että kuluttajan palauttamisvaatimusta rajoitetaan tällä tavalla.
- 42 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esittää tältä osin, että kuluttajan saatavan tällaisen alentamisen tarpeellisuus selittyy sillä, että kaikkien suoritusten palauttaminen niiden kokonaismäärään asti merkitsisi perusteetonta etua kuluttajalle. Se katsoo kuitenkin, että kyseinen tulkinta on ristiriidassa vastaavuusperiaatteen kanssa, koska sillä rajoitetaan kuluttajan oikeutta saada pankille aiheuttomasti maksamansa määrät palautetuksi, vaikka pankki voi vaatia kaikkien kuluttajalle tekemiensä aiheuttomien suoritusten palauttamista.
- 43 Lisäksi mainittu tulkinta on sen mukaan myös tehokkuusperiaatteen vastainen. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että tällainen tulkinta on yhtäältä tehokkuusperiaatteen vastainen samalla tavoin kuin jos pankeille annettaisiin oikeus periä kuluttajilta saatavia sillä perusteella, että pääomaa käytetään muuten kuin sopimuksessa määrätyllä tavalla, ja rinnastuu toisaalta kuluttajan palauttamisvaatimuksen ajalliseen rajoittamiseen, mikä on direktiivin 93/13 vastaista, kun otetaan huomioon 21.12.2016 annettu tuomio Gutiérrez Naranjo ym. (C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980).

44 Tässä tilanteessa Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko [direktiivin 93/13] 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa sekä tehokkuus- ja vastaavuusperiaatetta tulkittava siten, että ne ovat esteenä sille, että oikeuskäytännössä tulkitaan kansallista säännöstöä siten, että jos sopimukseen sisällytetään kohtuuton ehto, jota ilman kyseistä sopimusta ei voida täyttää:

1. kyseisestä sopimuksesta tulee pysyvästi tehoton (pätemätön) taannehtivasti sopimuksen tekohetkestä alkaen vasta sen jälkeen, kun kuluttaja on ilmoittanut, ettei hän anna suostumusta kohtuuttoman ehdon pitämiseen voimassa, että hän on tietoinen sopimuksen pätemättömyyden seurauksista ja että hän hyväksyy sopimuksen pätemättömyyden
2. elinkeinonharjoittajan sopimuksen perusteella tekemien perusteettomien suoritusten palauttamista koskevan vaatimuksen vanhentumisaika alkaa kulua vasta ajankohdasta, jona kuluttaja on antanut 1 kohdassa mainitun ilmoituksen, vaikka kuluttaja olisi aiemmin kehottanut elinkeinonharjoittajaa maksamaan [tälle aiheettomasti suoritettut määrät] ja vaikka elinkeinonharjoittaja on lisäksi voinut olettaa, että sen laatima sopimus sisältää kohtuuttomia ehtoja
3. kuluttaja voi vaatia laillisen viivästyskoron maksamista vasta ajankohdasta, jona hän on antanut 1 kohdassa mainitun ilmoituksen, vaikka hän olisi aiemmin pyytänyt elinkeinonharjoittajaa maksamaan [kyseiset määrät]
4. kuluttajan pätemättömän lainasopimuksen perusteella tekemien suoritusten (lyhennyserät, maksut, palkkiot, vakuutusmaksut) palauttamista koskevaa vaatimusta on alennettava sitä pääomalle maksettavaa korkoa vastaavalla määrällä, johon pankilla olisi ollut oikeus, jos lainasopimus olisi ollut pätevä, kun taas pankki voi vaatia suorituksen, jonka se on tehnyt kyseisen saman pätemättömän lainasopimuksen perusteella (lainan pääoman), palauttamista täysimääräisenä?”

Unionin tuomioistuimen toimivalta

45 mBank esittää, että ennakkoratkaisukysymyksen 1–3 kohdalla pyritään lähinnä siihen, että unionin tuomioistuin tulkitseisi Puolan oikeuden säännöksiä, mikä ei kuulu unionin tuomioistuimen toimivaltaan.

46 Tältä osin mBank väittää, että niiden seuraamusten valinta, joita on sovellettava siinä tapauksessa, että sopimus ei ole direktiivin 93/13 mukainen eikä näin ollen voi olla olemassa ilman kohtuuttomaksi todettua ehtoa, kuuluu kansallisen oikeuden alaan, eikä kansallisen oikeuden tulkinta ja soveltaminen kuulu unionin tuomioistuimelle vaan kansallisille tuomioistuimille.

47 On muistutettava, että SEUT 267 artiklalla luotu menettely on unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisen yhteistyön väline, jonka avulla unionin tuomioistuin esittää kansallisille tuomioistuimille ne unionin oikeuden tulkintaan liittyvät seikat, joita nämä tarvitsevat ratkaistakseen käsiteltäväkseen saatetut asiat. Tässä yhteistyössä yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa pääasia on vireillä ja jolla yksin on tarkat tiedot asian tosiseikoista ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen unionin tuomioistuimelle esittämällä kysymyksillä

merkitystä asian kannalta. Niinpä silloin, kun esitetyt kysymykset koskevat unionin oikeuden tulkintaa, unionin tuomioistuin on lähtökohtaisesti velvollinen ratkaisemaan ne (määräys 16.12.2021, Fedasil, C-505/21, EU:C:2021:1049, 38 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 48 Tässä yhteydessä on muistutettava, että direktiivillä 93/13 kuluttajille taattua suojaa koskevalla kansallisella oikeudella ei voida muuttaa suojan ulottuvuutta eikä siten sen asiallista sisältöä eikä näin vaarantaa mainitun suojan tehostamista, johon unionin lainsäätäjä on pyrkinyt ottamalla käyttöön kohtuuttomia ehtoja koskevat yhtenäiset säännöt, kuten direktiivin 93/13 johdanto-osan kymmenennessä perustelukappaleessa mainitaan (tuomio 15.6.2023, Bank M. (Sopimuksen pätemättömäksi toteamisen seuraukset), C-520/21, EU:C:2023:478, 60 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 49 Lisäksi kansallisten tuomioistuinten on kansallista oikeutta soveltaessaan tulkittava sitä mahdollisimman pitkälle direktiivin 93/13 sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta sillä tarkoitettu tulos saavutettaisiin, ja vaatimus unionin oikeuden mukaisesta tulkinnasta sisältää kansallisille tuomioistuimille velvollisuuden muuttaa tarvittaessa vakiintunutta oikeuskäytäntöä, jos se perustuu sellaiseen kansallisen oikeuden tulkintaan, joka ei sovi yhteen direktiivin tavoitteiden kanssa (tuomio 4.6.2020, Kancelaria Medius, C-495/19, EU:C:2020:431, 47 ja 50 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 50 Nyt esillä olevassa asiassa on hylättävä mBankin väite unionin tuomioistuimen toimivallan puuttumisesta, koska ennakkoratkaisukysymyksen 1–3 kohta koskee direktiivin 93/13 säännösten eikä kansallisten säännösten tulkintaa.
- 51 Tästä seuraa, että unionin tuomioistuin on toimivaltainen vastaamaan ennakkoratkaisukysymyksen 1–3 kohtaan.

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

- 52 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ennakkoratkaisukysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat tilanteessa, jossa pankin kuluttajan kanssa tekemä kiinnelainasopimus todetaan kokonaisuudessaan pätemättömäksi sillä perusteella, että kyseiseen sopimukseen sisältyy kohtuuton ehto, jota ilman sopimus ei voi olla olemassa,
- esteenä oikeuskäytännössä omaksutulle kansallisen oikeuden tulkinnalle, jonka mukaan kuluttajan kyseiseen direktiiviin perustuvien oikeuksien käyttäminen edellyttää sitä, että mainittu kuluttaja antaa tuomioistuimelle ilmoituksen, jossa hän ilmoittaa ensinnäkin, ettei hän anna suostumusta kohtuuttoman ehdon pitämiseen voimassa, toiseksi, että hän on tietoinen yhtäältä siitä, että mainitun ehdon pätemättömyydestä seuraa mainitun sopimuksen pätemättömyys, ja toisaalta sopimuksen pätemättömyyden seurauksista, ja kolmanneksi, että hän suostuu saman sopimuksen pätemättömäksi toteamiseen
 - esteenä sille, että kuluttajan kyseisen sopimuksen täyttämiseksi maksamien määrien palauttamiseksi vaatimaa hyvitystä alennetaan niitä korkoja vastaavalla määrällä, joihin pankilla olisi ollut oikeus, jos sopimus olisi pysynyt voimassa.

- 53 Kysymykseen vastaamiseksi on muistutettava, että direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa säädetään, että kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia. Kuten oikeuskäytännöstä käy ilmi, kyseessä on pakottava säännös, jolla pyritään korvaamaan muodollinen tasapaino, joka sopimuksessa perustetaan sopimuspuolten oikeuksien ja velvollisuuksien välille, todellisella tasapainolla, jolla voidaan palauttaa sopimuspuolten välinen yhdenvertaisuus (tuomio 17.5.2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 54 Lisäksi kansallisilla tuomioistuimilla on niille kuuluvien tehtävien yhteydessä direktiivin 93/13 säännösten nojalla velvollisuus tutkia viran puolesta sopimusehdon kohtuuttomuus ja näin korjata sitä epätasapainoa, joka vallitsee kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välillä (tuomio 17.5.2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 55 Kyseisen direktiivin 6 artiklan 1 kohdan mukaan kansallisten tuomioistuinten on siten jätettävä soveltamatta kohtuutonta sopimusehtoa, jotta ehdolla ei ole sitovia vaikutuksia kuluttajaan nähden, ellei kuluttaja vastusta tätä (tuomio 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria ja Bankia, C-70/17 ja C-179/17, EU:C:2019:250, 52 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 56 Kuluttajalle varattua mahdollisuutta vastustaa direktiivin 93/13 soveltamista ei kuitenkaan voida ymmärtää siten, että kuluttajalle asetettaisiin kyseiseen direktiiviin perustuviin oikeuksiinsa vetoamiseksi positiivinen velvollisuus vedota mainitun direktiivin säännöksiin tuomioistuimelle annettavalla virallisella ilmoituksella.
- 57 Kyseinen mahdollisuus tarkoittaa nimittäin yksinomaan sitä, että kuluttajalla on sen jälkeen, kun kansallinen tuomioistuin on ilmoittanut hänelle asiasta, mahdollisuus olla vetoamatta ehdon kohtuuttomuuteen ja sitomattomuuteen, jolloin hän antaa vapaaehtoisen ja tietoisin suostumuksensa kyseiseen sopimusehtoon (ks. vastaavasti tuomio 3.10.2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, 53 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Mahdollisuus tällaisen oikeuden käyttämiseen, joka merkitsee luopumista direktiivissä 93/13 säädettyyn suojaan vetoamisesta, merkitsee itsessään sitä, että kuluttaja lähtökohtaisesti saa tällaista suojaa.
- 58 Kuten edellä 53 ja 55 kohdassa mainitusta vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdassa edellytetään, että kohtuuttomat ehdot eivät sido kuluttajia, eikä tällaisen seurauksen soveltamista voida keskeyttää eikä sille voidaan asettaa kansallisessa oikeudessa säädettyjä tai kansalliseen oikeuskäytäntöön perustuvia edellytyksiä.
- 59 Niinpä direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohta on esteenä sellaiselle kansallisen oikeuden tulkinnalle, jonka mukaan kuluttajan on kyseiseen direktiiviin perustuviin oikeuksiinsa vedotakseen annettava tuomioistuimelle virallinen ilmoitus.
- 60 Tällaisen tulkinnan esteenä on myös edellä 54 ja 55 kohdassa mainittu kansallisen tuomioistuimen velvollisuus pidättäytyä tarpeen vaatiessa viran puolesta soveltamasta kohtuuttomia ehtoja, jotta ehdoilla ei ole sitovia vaikutuksia kuluttajaan nähden, siinäkin tapauksessa, ettei kuluttaja ota osaa asian käsittelyyn (ks. vastaavasti tuomio 4.6.2020, Kancelaria Medius, C-495/19, EU:C:2020:431, 52 kohta).
- 61 Lisäksi sillä, että kuluttaja veloitettaisiin antamaan virallinen ilmoitus voidakseen vedota oikeuksiinsa, kyseenalaistettaisiin se varoittava vaikutus, joka direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohdan, luettuna yhdessä sen 7 artiklan 1 kohdan kanssa, mukaan on

tarkoitettu olevan sillä, että kuluttajien ja elinkeinonharjoittajan välisiin sopimuksiin sisältyvät ehdot todetaan kohtuuttomiksi (tuomio 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo ym., C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, 63 kohta), koska näin kannustettaisiin elinkeinonharjoittajia hylkäämään kuluttajien esittämät tuomioistuimen ulkopuoliset vaatimukset kohtuuttomien ehtojen pätemättömäksi toteamisesta, koska olisi tiedossa, että voidakseen vedota mainittuun direktiiviin perustuviin oikeuksiinsa kuluttajien on annettava tuomioistuimelle virallinen ilmoitus.

- 62 Lisäksi unionin tuomioistuin on todennut tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi on saatettu palauttamisvaatimus sen jälkeen, kun pankin kuluttajan kanssa tekemä kiinnelainasopimus on todettu pätemättömäksi siitä syystä, että se sisältää kohtuuttomia ehtoja, joita ilman kyseinen sopimus ei voi olla olemassa, mahdollisuudesta alentaa kuluttajan kyseisen sopimuksen täyttämiseksi maksamien määrien palauttamiseksi vaatimaa hyvitystä niitä korkoja vastaavalla määrällä, joihin pankilla olisi ollut oikeus, jos mainittu sopimus olisi pysynyt voimassa, että tällaisessa asiayhteydessä direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohta ja 7 artiklan 1 kohta ovat esteenä sellaiselle oikeuskäytännössä omaksutulle jäsenvaltion oikeuden tulkinnalle, jonka mukaan pankilla on oikeus vaatia kuluttajalta hyvitys, joka on suurempi kuin kyseisen sopimuksen mukaisten velvoitteiden perusteella luovutetun pääoman palauttamiseen sekä maksukehotuksesta alkaen kertyneiden lakisääteisten viivästyskorkojen maksamiseen perustuva määrä (ks. vastaavasti tuomio 15.6.2023, Bank M. (Sopimuksen pätemättömyyden toteamisen vaikutukset), C-520/21, EU:C:2023:478, 84 kohta).
- 63 Tällä lakisääteisiä viivästyskorkoja koskevalla varauksella unionin tuomioistuin on täsmentänyt, että sellainen kansallisen oikeuden tulkinta, jonka mukaan pankilla on oikeus vaatia kuluttajalta hyvitystä, joka on suurempi kuin kyseessä olevan sopimuksen täyttämiseksi luovutetun pääoman palauttamiseen perustuva määrä, ja saada näin vastike siitä, että kuluttaja käyttää kyseistä pääomaa, johtaisi sen varoittavan vaikutuksen poistamiseen, joka elinkeinonharjoittajiin kohdistuu mainitun sopimuksen toteamisesta pätemättömäksi, ja haittaisi direktiivin 93/13 7 artiklan pitkän aikavälin tavoitteen saavuttamista (ks. vastaavasti tuomio 15.6.2023, Bank M. (Sopimuksen pätemättömyyden toteamisen vaikutukset), C-520/21, EU:C:2023:478, 76–78 kohta).
- 64 Koska direktiivissä 93/13 suljetaan pois mahdollisuus, että pankki voisi vaatia hyvitystä, joka on suurempi kuin pätemättömäksi todetun sopimuksen täyttämiseksi luovutetun pääoman palauttamiseen sekä maksukehotuksesta alkaen kertyneiden lakisääteisten viivästyskorkojen maksamiseen perustuva määrä, kyseisessä direktiivissä suljetaan siten pois myös mahdollisuus, että pankki saisi hyvityksen siten, että asianomaisen kuluttajan kyseisen sopimuksen täyttämiseksi maksamien määrien palauttamiseksi vaatimaa hyvitystä alennetaan niitä korkoja vastaavalla määrällä, joihin pankilla olisi ollut oikeus, jos kyseinen sopimus olisi pysynyt voimassa.
- 65 Direktiivin 93/13 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa on edellä esitetyn perusteella tulkittava siten, että ne ovat tilanteessa, jossa pankin kuluttajan kanssa tekemä kiinnelainasopimus todetaan kokonaisuudessaan pätemättömäksi sillä perusteella, että kyseiseen sopimukseen sisältyy kohtuuton ehto, jota ilman sopimus ei voi olla olemassa,
- esteenä oikeuskäytännössä omaksutulle kansallisen oikeuden tulkinnalle, jonka mukaan kuluttajan kyseiseen direktiiviin perustuvien oikeuksien käyttäminen edellyttää sitä, että mainittu kuluttaja antaa tuomioistuimelle ilmoituksen, jossa hän ilmoittaa ensinnäkin, ettei hän anna suostumusta kohtuuttoman ehdon pitämiseen voimassa, toiseksi, että hän on tietoinen yhtäältä siitä, että mainitun ehdon pätemättömyydestä seuraa mainitun sopimuksen

pätemättömyys, ja toisaalta sopimuksen pätemättömyyden seurauksista, ja kolmanneksi, että hän suostuu saman sopimuksen pätemättömäksi toteamiseen

- esteenä sille, että kuluttajan kyseisen sopimuksen täyttämiseksi maksamien määrien palauttamiseksi vaatimaa hyvitystä alennetaan niitä korkoja vastaavalla määrällä, joihin pankilla olisi ollut oikeus, jos sopimus olisi pysynyt voimassa.

Oikeudenkäyntikulut

- 66 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (yhdeksäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 6 artiklan 1 kohtaa ja 7 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että ne ovat tilanteessa, jossa pankin kuluttajan kanssa tekemä kiinnelainasopimus todetaan kokonaisuudessaan pätemättömäksi sillä perusteella, että kyseiseen sopimukseen sisältyy kohtuuton ehto, jota ilman sopimus ei voi olla olemassa,

- esteenä oikeuskäytännössä omaksutulle kansallisen oikeuden tulkinnalle, jonka mukaan kuluttajan kyseiseen direktiiviin perustuvien oikeuksien käyttäminen edellyttää sitä, että mainittu kuluttaja antaa tuomioistuimelle ilmoituksen, jossa hän ilmoittaa ensinnäkin, ettei hän anna suostumusta kohtuuttoman ehdon pitämiseen voimassa, toiseksi, että hän on tietoinen yhtäältä siitä, että mainitun ehdon pätemättömyydestä seuraa mainitun sopimuksen pätemättömyys, ja toisaalta sopimuksen pätemättömyyden seurauksista, ja kolmanneksi, että hän suostuu saman sopimuksen pätemättömäksi toteamiseen
- esteenä sille, että kuluttajan kyseisen sopimuksen täyttämiseksi maksamien määrien palauttamiseksi vaatimaa hyvitystä alennetaan niitä korkoja vastaavalla määrällä, joihin pankilla olisi ollut oikeus, jos sopimus olisi pysynyt voimassa.

Allekirjoitukset